

Lubomír HAMPL
Slezská univerzita, Katowice

DOI: 10.14746/bo.2023.4.15

První setkání slovanských jazykovědců na Opolské univerzitě

V krajském městě Opoli 18. května 2023 roku – na půdě Opolské univerzity – byla zahájena první mezinárodní vědecká konference *Slovanské jazyky v diachronním a synchronním pojetí*, která se týkala průvodní jazykozpytné tematiky: *Mezi historií a současností*. Tato pořádaná konference byla dvoudenní a ukončila se 19. května. Setkali se zde významní čeští, polští a ukrajinští lingvisté, kteří seznamovali účastníky předmětné konference se svými současně prováděnými a také dlouhodobě uskutečňovanými jazykovědnými průzkumy.

Pořadatelem zmíněné konference – jak již bylo výše uvedeno – byla Opolská univerzita v Opoli, a konkrétně Katedra slovanských jazyků Ústavu jazykovědy. Čestnou patronátní záštitu přejal čestný konzul České republiky v Opoli dr Artur Żurkowski. Podporovatelem konferenčního předsevzetí bylo detašované opolské oddělení Sdružení spolupráce Polsko-Východ (Stowarzyszenie Współpracy Polska–Wschód), které zastupovala náměstkyně předsedy zmíněného filiálního pracoviště dr Irena Dancka. Konferenci slavnostně otevřela pořadatelka (předsedkyně organizačního výboru) tohoto zmíněného mezinárodního sympozia dr hab. prof. UO Grażyna Balowska. Jménem organizátorů přivítala hosty a sdělila jim, že je opravdu ráda, že tolik účastníků má zájem prohlubovat slovanskou spolupráci v oblasti široce chápané vědy, především z odvětví humanistiky, soustřeďující se na předmětné jazykovědné disciplíně. Přítomni byli specialisté a vysoké třídy odborníci z českých, polských, slovenských a ukrajinských vysokoškolských středisek. Česká republika byla reprezentována: Akademií věd České republiky v Praze, Univerzitou Karlovou v Praze, Slezskou univerzitou v Opavě, Univerzitou v Hradci Králové, Masarykovou univerzitou v Brně, Ostravskou univerzitou v Ostravě. Polskou stranu reprezentovali experti z akademického prostředí: Univerzity Adama Mickiewicze v Poznani, Slezské univerzity v Katovicích, Jagellonské univerzity v Krakově, Opolské univerzity v Opoli, Univerzity Mikuláše Kopernika v Toruni, Łódžské univerzity v Łodzi. Slovensko bylo zastupováno Univerzitou Matěje Bela v Bánské Bystrici. Ukrajinu reprezentovala dvě akademická střediska: Національна музична академія України, Київ і Вінницький Національний Технічний Університет.

Plenárního jednání se zúčastnili tři prelegenti. Zahájila Jana Hoffmanová z Ústavu pro jazyk český z Akademie věd České republiky. Ve své přednášce, kterou pojmenovala *Názvy článků ve slavistických a bohemistických časopisech (frekvencované struktury jako součást akademického psaní)* se zaměřila na problematice, v jaké míře jsou srozumitelné tituly vědeckých článků pro odběratele textu. Zabývala se standardizovanými kroky a postupy při tvorbě vědeckých článků, metatextovými frázemi a rovněž frekvencovanými strukturami názvů článků. K tomuto účelu prozkoumala názvy příspěvků v šesti ročnících (2015–2020) vybraných českých a polských slavistických a bohemistických časopisů (*Stylistyka, Bohemistyka, Slavia, Slovo a slovesnost, Naše řeč*) věnovaných lingvistice, ale i literární vědě. Druhý z přednášejících Mi e c z y s ł a w B a l o w s k i z Univerzity Adama Mickiewicze v Poznani ve svém příspěvku *Polsko-czeskie pogranicze językowe w świetle antropomii* se soustředil na otázce proprium označující buď osobu nebo popřípadě skupinu osob zakodovanou v psané podobě – včetně s jejich variantami, vyskytujícími se na polsko-českém pohraničí – které obvykle graficky ztvárněné jsou velkou iniciálou. Třetí z přednášejících A n d r z e j C h a r c i a r e k ze Slezské Univerzity v Katovicích ve své přednášce *Korpus tekstów w leksykografii jednojęzycznej i przekładowej* se zaměřil na národní korpusy a obzvlášť prozkoumal lexém *klika* v různých významech

a kolokačních spojení. V multimediální prezentaci se zabýval textem z mnoha úhlů pohledů – s důrazem na aspekt lexikografický, sociolingvistický a na diachronní perspektivu.

Po plenárním jednání a po kávově-čajové přestávce shromáždění účastníci zmiňené první mezinárodní konference se rozdělili do dvou jazykovědných skupin, kde v panelech byly přednášeny referáty z lingvistické problematiky, týkající se terminologických aspektů a lexikálně srovnávacího názvosloví. V první sekci bylo předneseno šest referátů. Nejdříve Jiří Zeman z Univerzity v Hradci Králové v příspěvku *Jazykové kontakty češtiny a slovenštiny v poválečném období* zdůraznil srozumitelnost těchto dvou typologicky a geneticky blízkých slovanských jazyků, ale podotknul, že pořád existuje jev proplétání mateřského jazyka do struktury druhého jazyka. Kontakt češtiny a slovenštiny v 2. polovině 20. století vytvářel příznivé podmínky pro užívání slovenských jazykových prvků v českých projevech. Příspěvek sledoval fungování slovakismů v českých mluvených projevech a textech v různých oficiálních i soukromých komunikačních situacích. Následovně Gabriela Olchová z Univerzity Matěje Bela v Banské Bystrici ve svém příspěvku *Slovensko dobrý nápad, Česko země příběhů – obraz południowych sąsiadów w polskojęzycznych przewodnikach turystycznych* srovnávala, jak jsou představovány z hlediska jazyka i symboliky tyto dva státy v turistických průvodcích, které jsou prodávány a veřejně dostupné na polském knižním trhu vydávané různorodými nakladatelstvími. V dalším referátu Lubomír Hampel ze Slezské univerzity v Katovicích seznámil účastníky s příspěvkem pojmenovaným *Jaką terminologię stosować w odniesieniu do Republiki Czeskiej (historia a współczesność, czyli inspiracje – emocje – innowacje – neologizmy)*, kde poukázal na rozdílnosti v českém a polském myšlení týkající se názvů *Česko/Čechy* a jiných jednoslovných výrazů a zkratk v souvislosti s Českou republikou a bývalou Československou republikou. Jeho zájem se soustřeďoval na tom, jak lexikální jednotky v translačním procesu jsou převáděny a překádány hlavně do polštiny, ale i do angličtiny a jiných světových jazyků v rámci mezijazykového rozboru. Hovořil také o uvnitřjazykové analýze, tedy o tzv. zeměpisných lexikálních ekvivalentech a o politické terminologii (tedy o úředním názvosloví) včetně se současně objevujícími se neologismami, které polskojazyčnému uživateli jazykové komunikace jsou velice málo, respektive – dá se říci – pouze okrajově známé.

Čtvrtý referát pojmenovaný *Diskreditační řečová strategie v debatách českých politiků* přednesla Ekaterina Rycheva z Karlovy Univerzity v Praze, ve kterém poukázala na promyšlenou techniku, jakou používají někteří politici během debat nebo v průběhu předvolební kampaně. Zdůraznila, že k realizaci diskreditační strategie v politických debatách se používají různé taktiky řeči: taktika obviňování, negativní hodnocení, nálepkování, přímé a nepřímé urážky atd. V projevech politiků se používají různé výrazové prostředky, které posilují pragmatický vliv na vědomí příjemce: metafory, přirovnání, frazémy a hovorová slovní zásoba. Pátý příspěvek

Языковые средства речевые приемы манипуляции информацией на сайте РИА Новости zreferovala Jadwiga Tarsa z Opolské univerzity, ve kterém výstižně vystihla řečové a informační manipulace v souvislosti s válkou na Ukrajině. V šestém příspěvku nazvaném *Jezykowo-kulturowy obraz dziecka w czeskim dowcipie* autorka textu Grażyna Balońska z Opolské univerzity hovořila o jevu vtípu, tedy jaký mají vliv na jazykově-kulturní obraz dítěte, včetně s konceptuálním portrétem domény analyzovaného dítěte v zkoumaném jazyce. V tomto příspěvku autorka zaprezentovala, jak funguje dítě ve třech vrstvách sociálního prostoru: rodinném, vzdělávacím a vrstevnickém. Došla k závěru, že ve vtipech je dítě vnímáno očima dospělého, a proto jsou na jedné straně zdůrazňovány takové rysy, které představují určitý nedostatek ve vztahu k dospělosti: malá znalost světa, naivita, bezradnost, ale na druhé straně existuje také takové chování, jako je lenost, záškoláctví nebo dokonce antisociální chování.

V paralelně probíhajícím druhém jazykovědném bloku bylo předneseno šest příspěvků. V prvním referátu Aleksandra Zięba ze Slezské univerzity v Katovicích seznamovala posluchače s příspěvkem *Metaoperatory narracyjnie w Narodowym Korpusie Języka Polskiego*. Autorka popisuje možnosti využití zásoby Národního korpusu polského jazyka v procesu odlišování vyprávěčských, tedy narativních metaoperátorů. Následovně Radosław Marcinkiewicz z Opolské univerzity přednesl referát pojmenovaný *Lingwista w sklepie płytowym (o jednostkach leksykograficznie wykluczonych)*. Třetí příspěvek *O проекте экспериментального польско-русского словаря жаргона* zreferovala Elena Nevzorova-Kmеч z Lodžské univerzity. Předmětem referátu byly polské a ruské slangově-hovorové jednotky. Byly uvedeny v komparativním aspektu, aby se mohlo dosáhnout co nejlepšího výsledku při vytváření článků obsahujících překlad a zároveň prvky etymologického a vysvětlujícího odkazu. Další příspěvek měl dvě autorky Soňu Schneiderovou a Viktorii Lachmannovou ze Slezské univerzity v Opavě. Přednesly přednášku *Současný jazyk ve veřejné komunikaci pracovních poptávek*. Jejich příspěvek se zabýval jazykem současných pracovních poptávek neboli inzerátů nabídek práce, které v určitých sektorech a na některých pracovních portálech inklinují k neformálnímu jazyku, tedy využití prostředků jazyka nespisovného, slangového, anglicismů a jazyku komunikačně zaměřenému spíše na mladé příjemce takového textu. Další prelegentka Magdaléna Lapúniková rovněž ze Slezské univerzity v Opavě měla připravenou přednášku *Jazyková zdvořilost v současné češtině*. Hovořila jak jsou popsány nejčastější zdvořilostní formule u základních mluvních aktů a jak jsou nastíněny možnosti jejich překládání. Zdrojem dat byla česká a francouzská část digitálního paralelního korpusu InterCorp. Ve svém příspěvku upozornila na možnosti porovnání s dalšími jazyky, zejména s angličtinou a polštinou v rámci plánovaného využití získaných poznatků. Poslední šestý referát tohoto panelového bloku prezentovala Adéla Kereková z Masarykovy univer-

zity z Brna. Průvodní tematika zněla: *Sociodialektologie: nové možnosti dialektologie?*, z které vyznělo, že významným lingvistickým směrem, který poodhaluje spletnosti jazyka a společnosti, je právě popisovaná sociolingvistika.

Následovně nastala občerstvovací kávově-čajová přestávka a později účastníci této první mezinárodní konference navštěvovali s průvodcem různorodá zákoutí muzea Opolské univerzity. V podvečerních hodinách byla připravena pro účastníky slavnostní večeře.

V pátek 19. května, během druhého dne konference prvním referujícím v ranní jazykovědné sekci byla Katarzyna Dembska z Univerzity Mikuláše Kopernika v Toruni, která ve svém příspěvku *Kontaminacja jako sposób tworzenia ekspresywnych nominacji osób (na przykładzie języka czeskiego)* hovořila o českých lexikálních inovacích (jako nové formě a jevu v jazyce), protože pozorujeme dynamický rozvoj češtiny, který je výsledkem měnicí se mimojazykové skutečnosti. Jako jev v prostoru jazykové hry prezentovaná kontaminace dovoluje, aby mohly vzniknout takové lexikální jednotky, které plní v jazyce ne jenom nominativní funkci, ale ztvárněnou rovněž expresivně. Další přednáška měla tři autory: Katju Brankačkocovou, Karolínu Skwarskou i Lucii Saicovou Římaloovou ze Slovanského ústavu Akademie věd ČR. Referát měl dost dlouhý název: *Slovesná prefixace, valence a jejich interakce při označování pohybu v západoslovanských jazycích: konfrontace českého přejít k a jeho ekvivalentů v západoslovanských jazycích na základě paralelního korpusu InterCorp*. V příspěvku se autorky zaměřily na příklady českého slovesa přejít k s lokálním významem a jeho ekvivalenty ve slovenských, polských a hornolužickosrbských paralelních textech (InterCorp v 15). Zdůrazňují, že pokud vycházíme z dotazu českého přejít k, kontrastivní analýza ukazuje, že každý jednotlivý jazyk obvykle používá jednotlivé prvky (slovesný kořen, prefixy, adverbia, předložkové fráze) v jiné míře pro vyjádření významu této situace přemístění. Srov. příklad překladu D. Adamse *Stopař vesmíru*. Následující referující osobou byla Aleksandra Wójcik z Jagellonské univerzity v Krakově, která seznámila posluchače s tematikou *Rozwój imiesłowów przysłówkowych i frazeologizmów imiesłowowych w języku czeskim – podobieństwa i różnice*. Díky metodám korpusní a statistické jazykovědy byl proveden rozbor přechodníků a také konkrétně specifikovaných ustrnulých přechodníků např. *poćinaje* ‘poczynając od’ nebo *chtěnechtě* ‘chcąc nie chcąc’, tedy lexikalizovaných form, které jazykově v rámci slovních druhů fungují jako předložky nebo příslovce. Prozkoumáno frekventivitu zmíněných přechodníků ve frazeologických jednotkách v různých stylech češtiny 20. a 21. století. Potom se zaprezentovala Katarzyna Jankowiak ze Slezské univerzity v Katovicích, která ve svém příspěvku *Język polski i czeski w śpiewie – analiza polskiej i czeskiej wersji utworu zespołu Brathanki* provedla translatologický rozbor z oboru muzikologie. Zaprezentovala fonetické a sémantické rozdílnosti mezi češtinou a polštinou. Poslední referující osobou v ranním panelu byla Ольга Саха-

рова viz Національна музична академія України, Київ, která měla připravený příspěvek nazvaný *Травмована мовна особистість як об’єкт лінгвоперсоналогічних досліджень*. Na základě materiálu hry N. Nezhdana *Uzavřené nebe*, napsané v prvních měsících rusko-ukrajinské války, byly analyzovány strategie jazykového chování a zvláštnosti jazykové existence traumatizované jazykové osobnosti.

Po přestávce nastal poslední blok referátů. Nejdříve Aleksandra Gadońska z Opolské univerzity ve svém příspěvku *Еволюція методології теолінгвістических досліджень* hovořil o metodologickém vývoji teolingvistického bádání. Zdůrazňoval, že teolingvistika je světovou nadnárodní vědou spadající do jazykovědy, že se dělí na obecnou a podrobnou, tedy křesťanskou, teolingvistiku spojenou s islámem a jinými náboženstvími. Dále zastával názor, že se teolingvistika dělí na teoretickou a aplikovanou, na synchronní a diachronní. Současně teolingvistika musí řešit didaktickou, výchovnou, sociální, kulturní, etickou a jinou problematiku. Potom Сергій Кот viz. Вінницький Національний Технічний Університет připravil přednášku nazvanou *Предмет теолінгвістики*. Jeho referát prezentoval dosavadní chápání předmětu teolingvistika, navržené lingvisty z Anglie, Německa, Polska, Ruska, Srbska, Ukrajiny a několika dalších zemí. Byl analyzován vývoj tohoto konceptu a byla uvedena jeho vlastní definice. Pak Halina Gadońska z Opolské univerzity vyprávěla a seznamovala účastníky symposia s tematikou *Специфика подбора эквивалентов переводах русско-польских православных эортонимов*. Hlavní úlohou referátu byla identifikace a přehledná ukázka rozdílů a shod na jazykové, kulturní, translační a lexikografické úrovni probíhající skrz srovnávací rozbor ruských a polských pravoslavných heortonymů, tedy týkajících se např. církevních svátků, viz. rus. *Pascha* / pol. *Wielkanoc* / čes. *Velikonoce*. Následovně Wiktor Szwaja z Ostravské univerzity v Ostravě prezentoval referát *Język powieści Atlantyda Andrzeja Chciuka*. Zkoumajíce literární svět *Atlantidy*, poukázal na různorodé jazykové kody (všeobecnou polštinu přeplněnou latinou, angličtinou a francouzštinou) a také na lvovské nářečí, tedy tzv. balak včetně s lexémy pocházejícími z jidiš a s proplétanou němčinou. Pozorujeme, vliv mnohojazyčnosti a mnohokulturnosti velkého knížectví Balaku. Poslední referující osobou byla Anna Nowicka z Ostravské univerzity v Ostravě. Její příspěvek se týkal problematiky *Dziecko we frazeologii polskiej*, ve kterém uskutečnila obsahovou a lingvistickou analýzu domény „dítěte“ v polské frazeologii a idiomatice.

Program zmíněné opolské konference byl neobyčejně bohatý a pestrě ztvárněný, ve kterém reprezentativně zazněly opravdu překrásně připravené přednášky, zohledňující ne jenom teoretické aspekty, ale i excerpčně vyprofilované z praktického hlediska jazykové příklady. Během dvoudenního symposia účastníci měli příležitost si poslechnout pětadvacet referátů. Příspěvky – jak již bylo uvedeno – byly zaměřeny na různorodá lingvistická odvětví, která se týkala specialistických oborů.

Mohli jsme se přesvědčit, že referáty prezentované během dvoudenní první uspořádané mezinárodní opolské konference se týkaly velice široké a různorodé tematiky, zaměřené na diachronní zkoumání slovanských jazyků, současném stavu a rozvojových tendencích, na lexikografických popisech slovanských jazyků, jazykově-kulturním obrazu světa Slovanů, na slovanské teolingvistice a také na nových směrech zkoumání slovanské lingvistiky. I když konferenčními jazyky byly všechny slovanské jazyky, většina referátů zazněla v polštině (srov. dvanáct příspěvků), sedm bylo referováno v češtině, čtyři v ruštině a dva v ukrajinštině.

Zmíněná vědecká konference byla na vysoké metodologické úrovni. Většina účastníků ve svých referátech prezentovala ne jenom solidní rozbor z oblasti svých uskutečňovaných průzkumů, ale měla také na zřeteli analýzu prováděnou konfrontativně komparatistickou metodou. V každém bloku po ukončení jednotlivých tematických sekcí následovala vždy meritorní diskuse a aktivní výměna zajímavých inspiračních názorů, které byly doplňovány výstižnými připomínkami, doplňujícími komentáři, vhodnými konkluzemi a zajímavými tvořivými tezemi včetně s nápaditými a poučujícími příklady. Byly pocíťovány plodné dialogy mezi účastníky konference – tedy mezi přednášejícími a posluchači – a vše probíhalo v milé, příjemné, sympatické, přívětivé a srdečné náladě. Jménem organizátorů první mezinárodní vědeckou konferenci věnovanou slovanským jazykům v diachronním a synchronním pojetí, tedy to, co je mezi historií a současností, slavnostně v odpoledních hodinách v jednacím sáňi muzea Opolské univerzity v Opoli uzavřela dr hab. prof. U O G r a - ž y n a B a l o w s k a.